

Anna Magdalena Kosińska
(Katolicki Uniwersytet Lubelski)

MIGRANTKI JAKO GRUPA SZCZEGÓLNIE NARAŻONA NA NARUSZENIE ICH PRAW. ANALIZA WYBRANYCH INSTRUMENTÓW OCHRONY W PRAWIE AZYLOWYM I MIGRACYJNYM

ABSTRACT

**MIGRANT WOMAN AS A *VULNERABLE GROUP*. THE STUDY ON
SELECTED LEGAL INSTRUMENTS IN ASYLUM AND MIGRATION LAW**

The aim of this paper is to present the most important legal instruments regulating the migrant women's situation seeking asylum or returning to the country of origin (in the EU law system and the European courts' judgments). Nowadays women are becoming more and more important actors in European and global migratory movements. The problem of protection of their rights is extremely important in the situation of so called irregular migration or during the asylum procedures. Women should be treated under the EU law provisions concerning migration policies as a *vulnerable group*. Their rights should be carefully protected in the event of the ill treatment and the high risk of the potential violations. The confirmation of the importance of the analyzed issue are numerous judgments of the European Court of Human Rights as well as the NGOs activity.

KEYWORDS: Migrant women, migration, refugees, migration law, CEAS

SŁOWA KLUCZOWE: migrantki, migracje, uchodźcy, prawo migracyjne, WESA

1. Zagadnienia wstępne

Celem niniejszego artykułu jest przekrojowe przedstawienie najważniejszych instrumentów prawnych regulujących sytuację kobiet – migrantek

poszukujących azylu bądź powracających do kraju pochodzenia w systemie prawa europejskiego na tle orzecznictwa sądów europejskich. Od momentu powstania Wspólnot Europejskich charakter migracji wewnętrznych oraz imigracji uległ znaczącym zmianom i coraz większą rolę w migracji zarówno europejskiej, jak również globalnej odgrywają kobiety. Problem ochrony przysługujących im praw wydaje się niezwykle istotny w przypadku tzw. migracji nieregularnej (zwłaszcza w procesie powrotu do kraju pochodzenia) oraz procedur azylowych.

Kobiety uważane są, w ramach realizowanych na poziomie Unii Europejskiej oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych polityk migracyjnych, za tzw. grupę wymagającą szczególnego traktowania (*vulnerable groups*)¹. W związku z tym realizowana przez Unię Europejską Wspólna Europejska Polityka Azylowa (WESA, CEAS – Common European Asylum System) oraz polityka powrotowa² w implementujących ją aktach prawnych również zwraca szczególną uwagę na potrzebę ochrony praw kobiet.

Z historycznego punktu widzenia ruchy migracyjne były zdominowane przez mężczyzn³. Historyczne opracowania na temat migracji kobiet zwracają przede wszystkim uwagę na brak mobilności kobiet wynikający z ich pozycji w rodzinie oraz społeczeństwie – migracje kobiet wzrosły

- 1 Za grupy wymagające szczególnego traktowania w implementacji polityk migracyjnych uważa się m.in. dzieci, zwłaszcza małoletnich bez opieki, kobiety, osoby starsze, chore i niepełnosprawne (zob. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee on the Regions. *A European Agenda on Migration*, Brussels 13.05.2015, COM (2015) 240 final, s. 12, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf [dostęp: 11.07.2015]). Przykładowo raport EASO z 2014 r. definiuje termin *vulnerable groups* jako katalog otwarty, w skład którego wchodzi przykładowo małoletni bezpieki, niepełnosprawni, kobiety w ciąży, ofiary handlu ludźmi i przemocy – zob. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2014*, s. 102, www.easo.europa.eu [dostęp: 23.07.2015].
- 2 W 1999 r. wszedł w życie Traktat Amsterdamski w ramach którego powołano tzw. Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zaś państwa członkowskie UE rozpoczęły budowanie wspólnej polityki migracyjnej i azylowej. Zob. D. Kostakopolulou, *The evolving area of freedom, security and justice/ Taking stock and thinking ahead*, [w:] *European Immigrations*, red. M. Okólski, Amsterdam 2012, s. 259 i nn.
- 3 Obecnie można mówić nawet o tzw. feminizacji migracji. S. Castles, M.J. Miller, *The Age of Migration. International population movements in the modern world*, Palgrave MacMillan 2009, s. 12.

w wieku XIX jako odpowiedź na przemiany społeczno-gospodarcze⁴. Przykładem intensyfikacji migracji kobiet jest emigracja do Stanów Zjednoczonych w latach 1820–1979 – w II dekadzie XIX w. ilość migrantek w USA wynosiła nieco ponad 128 tysięcy, by z końcem lat 80. XX w. osiągnąć liczbę ponad 4 milionów 300 tysięcy⁵.

Także migracja do Wspólnoty Europejskiej miała na początku jej istnienia charakter zmaskulinizowany poprzez system tzw. *guestworkers* – pracowników zapraszanych przez rozwijające się państwa członkowskie poszukujące siły roboczej. Jak podkreśla M. Okólski, na początku lat 70. do Europy przyjechało ok. 10 milionów takich pracowników, przede wszystkim z Turcji, Indii, Pakistanu, Bangladeszu oraz innych terenów dawnych kolonii europejskich⁶. Z czasem, również w wyniku zjawisk społecznych towarzyszących rozwojowi społeczeństw zachodnich (np. starzenie się społeczeństwa), zmieniły się potrzeby społeczeństwa przyjmującego i znaczącą rolę w migracjach zaczęły odgrywać kobiety⁷. Z danych udostępnionych przez Komisję Europejską wynika, że w strumieniu migracji regularnych kobiety stanowią średnio 50% migrantów⁸. Oczywiście obecność migrantek w społeczeństwie przyjmującym rodzi problemy integracyjne, problemy z funkcjonowaniem na rynku pracy oraz funkcjonowaniem rodzin i te zjawiska były poddane licznym analizom z perspektywy socjologicznej⁹.

-
- 4 Zob. *Kobiety i procesy migracyjne, Wstęp*, red. A. Chlebowska, K. Sierakowska, Warszawa 2010, s. 7.
 - 5 D. Gabaccia, *Women of the Mass Migrations: From Minority to Majority, 1820–1930*, [w:] *European Migrants*, red. D. Hoerder, L.P. Moch, Northeastern University Press 1996, s. 91.
 - 6 M. Okólski, *Transition from emigration to immigration. Is it the destiny of modern European countries?*, [w:] *European Immigrations*, red. M. Okólski, Amsterdam 2012, s. 27.
 - 7 Na temat Studiów i badań dotyczących migracji kobiet zob. D. Prasałowicz, *Polskie studia na temat migracji kobiet: wybrane perspektywy teoretyczne i wyniki badań*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Słany, Kraków 2008, s. 51 i nn.
 - 8 *Immigration in the EU. Iconographic*. Dane Eurostatu z 10.06.2015, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/multimedia/infographics/index_en.htm#0801262489e-0e61e/c_ [dostęp: 23.07.2015].
 - 9 Zob. *Migracje kobiet. Przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa 2010, Z. Kawczyńska-Butrym, *Polskie emigrantki we Włoszech*, [w:] *Migracja zarobkowa do Włoch. Próba podejścia interdyscyplinarnego*, red. D. Bryk, B. Rożnowski, M.St. Zięba, Lublin 2008, s. 61 i nn., I. Koryś, *Kobiety – migrantki, Warunki udanej integracji*, Instytut Spraw Publicznych Warszawa 2009.

Krystyna Slany charakteryzując migracje kobiet (i powołując się na badanie FeMiPol Brief 2008) wskazuje m.in. takie jej cechy, sygnalizujące jednocześnie problematykę zjawiska, jak: zatrudnianie migrantek w sektorze usług domowych oraz w szarej strefie, problem prostytucji i handlu ludźmi, problem tożsamości migrantek oraz proces uchodźstwa i poszukiwanie azylu¹⁰.

Niniejszy artykuł prezentuje wybrane problemy prawne zjawiska uchodźstwa i powrotu do kraju pochodzenia w przypadku nieregularnego pobytu. W obecnej sytuacji migracyjnej na świecie problem wydaje się wart się omówienia przede wszystkim ze względu na nasilone ruchy migracyjne do Europy przez Morze Śródziemne, które w dużej mierze mają charakter nieregularny – zgodnie z danymi przygotowanymi przez Komisję Europejską w porównaniu z 2013 r., w roku 2014 nastąpił prawie 300% wzrost napływu migrantów do wybrzeży Włoch, zaś liczba osób poszukujących azylu w UE wynosiła w 2014 r. ponad 600 000 osób¹¹. Wśród tych osób grupą szczególnie narażoną na wyzysk i naruszenia są kobiety, w tym matki i samotne matki z dziećmi. Ponadto kobiety są grupą szczególnie ryzyka w przypadku zjawiska handlu ludźmi – zgodnie z danymi prezentowanymi przez Komisję Europejską w 5 rocznym sprawozdaniu na temat migracji, wśród 23 632 ofiar handlu ludźmi ujawnionych w latach 2008–2010 w UE, 80% stanowiły kobiety i dziewczynki¹²

2. Procedury azylowe

Wspólny Europejski System Azylowy opiera się na aktach harmonizujących, tj. dyrektywach (które omówione zostaną poniżej) oraz rozporządzeniu

10 K. Slany, *Co to znaczy być migrantką?* [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Slany, Kraków 2008, s. 12.

11 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee on the Regions. *A European Agenda on Migration...*

12 Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *5th Annual Report on Immigration and Asylum (2013)*, Brussels 22.5.2014 COM (2014) 288 final, s. 8.

twz. Dublin III¹³ i Rozporządzeniu Eurodac¹⁴. Państwa europejskie mogą również korzystać ze wsparcia Europejskiego Urzędu ds. Azylu (EASO, European Asylum Support Office) – wyspecjalizowanej Agencji UE z siedzibą na Malcie¹⁵ oraz ze wsparcia udzielanego przez Wysokiego Przedstawiciela Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNHCR) – organu powołanego w ramach ONZ, reprezentowanego przez biura i ich pracowników na terenie państw członkowskich UE¹⁶. Zgodnie z danymi opublikowanymi w raporcie rocznym UNHCR, w 2014 r. na świecie mieliśmy do czynienia z 19,5 mln uchodźców¹⁷. Dostępne dane statystyczne wskazują, że odsetek mężczyzn i kobiet w grupie uchodźców jest w zasadzie identyczny i wynosi 50%¹⁸, co stanowi nieznaczny wzrost w porównaniu z 2011 r.¹⁹

-
- 13 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona) Dz.Urz. UE L 180/31 z 29.06.2013.
- 14 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 603/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca oraz w sprawie występowania o porównanie z danymi Eurodac przez organy ścigania państw członkowskich i Europol na potrzeby ochrony porządku publicznego, oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1077/2011 ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (wersja przekształcona, weszła w życie 20 lipca 2015 r.), Dz.Urz. UE L 180/1 z 29.06.2013.
- 15 EASO zostało powołane na mocy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 439/2010 z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu, Dz.Urz. UE L 132 z 29.05.2010.
- 16 UNHCR powołany został do życia w 1950 r. W ramach swojego mandatu UNHCR przyjmował od lat 80. XX w. dokumenty będące wyrazem szczególnej troski wobec uchodźczyń, jako grupy wymagającej szczególnej opieki. Obecnie wyrazem zainteresowania Komisarza problemem kobiet – uchodźców jest dokument *UNHCR Policy on Refugee Woman*, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d9.html> [dostęp: 11.07.2015].
- 17 *UNHCR Global Trends. Forced Displacement in 2014*, s. 3, <http://unhcr.org/556725e69.html> [dostęp: 11.07.2015]. Głównymi krajami pochodzenia uchodźców w 2014 r. była Syria, Afganistan i Somalia.
- 18 *UNHCR Global Trends...*, s. 40.
- 19 Dane dotyczące pobytu kobiet w ośrodkach recepcyjnych w latach 2012–2014, *UNHCR Global Trends...*, s. 43.

Z danych o krajach pochodzenia wynika, że przykładowo w Syrii, z której pochodziła znaczna część aplikujących w UE (główne państwa i regiony pochodzenia osób poszukujących ochrony międzynarodowej w 2014 r. to Syria, Bałkany Zachodnie, Erytrea, Afganistan i Pakistan²⁰), na szczególne prześladowania narażone były właśnie kobiety²¹. Podobna sytuacja miała miejsce w Somalii²², Iranie²³, Pakistanie²⁴ i Nigerii²⁵. Również w 2014 r. miały miejsce tragiczne zatonięcia łodzi z migrantami na Morzu Egejskim w pobliżu Farmakonisi i Samos – wśród ofiar dominowały kobiety i dzieci²⁶.

Jak zostało wyżej wspomniane, ramy prawne WESA²⁷ opierają się przede wszystkim na trzech dyrektywach: tzw. dyrektywie proceduralnej²⁸, kwalifikacyjnej²⁹ i recepcyjnej³⁰. Dyrektywa proceduralna czyli

20 *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2014...*, s. 15.

21 *Ibidem*, s. 35.

22 *Ibidem*, s. 39.

23 *Ibidem*, s. 40.

24 *Ibidem*, s. 41.

25 *Ibidem*.

26 *Ibidem*, s. 83. Na temat problemów, jakich doświadczają kobiety – uchodźczynie zob. również opracowanie ogólne: A. Macklin, *Refugee Women and the Imperative of Categories*, [w:] *Human Rights and Refugee Law*, vol. 1, Edward Elgar Publishing Limited 2013, s. 141 i nn.

27 Na temat szczegółowych zagadnień dotyczących funkcjonowania WESA oraz problemu uchodźstwa warto sięgnąć do: J. Menkes, P. Kowalski, *Uchodźca – uchodźcztwo (pomiędzy kontekstem a przypadkiem)* [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 50 i nn.; J. Balcicki, *Migranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej* Warszawa 2012; A. Potyrała, *Próby uregulowania problemu uchodźstwa na poziomie uniwersalnym*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 146.

28 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona) Dz.Urz. UE z 29.06.2013, L 180/60.).

29 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona), Dz.Urz. UE L 337/9 z 20.12.2011, (mająca zastosowanie od dnia 21 grudnia 2013 r.).

30 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców

dyrektywa w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej jest aktem prawnym harmonizującym procedurę ubiegania się o status uchodźcy w poszczególnych państwach członkowskich³¹. Punkt 32 Preambuły zwraca uwagę na szczególne kryteria związane z płcią w przypadku rozpatrywania wniosków statusowych. Zgodnie z nim „przesłuchania należy zorganizować w taki sposób, aby zarówno wnioskodawcy kobiety, jak i wnioskodawcy mężczyźni mogli opisać swoje przeżycia w sprawach związanych z prześladowaniem ze względu na płeć”. Ponadto w przypadku procedur dotyczących koncepcji bezpiecznego kraju pochodzenia czy też bezpiecznego kraju trzeciego państwa członkowskie zostały zobowiązane do szczególnie wnikliwej analizy kwestii związanych z płcią wnioskodawcy³². Oznacza to, że nawet w przypadku pochodzenia wnioskodawcy z tzw. państwa uznanego za bezpieczne (gdzie nie występują prześladowania), podnoszone w przesłuchaniach aspekty związane z płcią powinny być traktowane jako kwestia szczególnie wrażliwa.

Z kolei tzw. dyrektywa recepcyjna tj. dyrektywa w sprawie minimalnych norm dotyczących przyjmowania uchodźców nie definiuje wprost osób wymagających szczególnej opieki czy też osób wrażliwych, jednak w art. 11 uregulowano zasady postępowania wobec pewnych grup takich osób³³. Państwa członkowskie zobowiązane są do zapewnienia takim osobom dostępu do monitorowania sytuacji oraz zapewnienia im pomocy, zwłaszcza w zakresie pomocy zdrowotnej. Ponadto kobiety powinny być, w razie zatrzymania, umieszczone w oddzielnych pomieszczeniach niż mężczyźni³⁴. Warto również pamiętać, że szczególne gwarancje

ubiegających się o ochronę międzynarodową (wersja przekształcona) Dz.Urz. UE 29.06.2013 L 180/96. (mająca zastosowanie od 21 lipca 2015 r.).

31 Zob. również A. Wróbel, *Konwencyjne gwarancje proceduralne w sprawach uchodźców*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 86 i nn.

32 Pkt 32 Preambuły Dyrektywy 2013/32.

33 Na ten temat zob. również B. Mikołajczyk, *Obowiązki państwa w zakresie identyfikacji szczególnych osób ubiegających się o status uchodźcy*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 72.

34 Art. 11 ust. 5 dyrektywy 2013/33. W wyjątkowych przypadkach, na mocy art. 11 ust. 6 państwa członkowskie mogą odstąpić od obowiązku separacji zatrzymanych na podstawie kryterium płci – sytuacja taka może mieć miejsce, gdy do zatrzymania dochodzi na przejściu granicznym lub w strefie tranzytowej.

przysługują rodzinom, zwłaszcza rodzinom z dziećmi³⁵. Jak zostało powyżej wspomniane, dyrektywa recepcyjna nie zawiera pełnego katalogu grup wymagających szczególnego traktowania – art. 21 prezentuje wyliczeniowo katalog otwarty, w którym zawierają się „małoletni, małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety ciężarne, rodzice samotnie wychowujący małoletnie dzieci, ofiary handlu ludźmi, osoby cierpiące na poważne choroby, osoby z zaburzeniami umysłowymi oraz osoby, które zostały poddane torturom³⁶, ofiary zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, takie jak ofiary okaleczania żeńskich narządów płciowych”³⁷. Kobiety zaliczają się w zasadzie do każdej z tych grup, jednak szczególnie dotyczy ich problem samotnego rodzicielstwa. To kobiety w większości są również ofiarami handlu ludźmi, gwałtów oraz okaleczenia. Wydaje się więc, że można za B. Mikołajczyk stwierdzić, że w dużej mierze kobiety są w procesie uchodźczym podmiotami „podwójnie wrażliwymi”³⁸ – z jednej strony poprzez doświadczenie prześladowań w kraju pochodzenia, z drugiej zaś ze względu na szczególnie obciążenia związane np. z byciem w ciąży czy też inne wymienione w art. 21.

Dyrektywa kwalifikacyjna również zawiera szczególne regulacje odnoszące się do sytuacji kobiet – uchodźczyń. I tak pkt 45 Preambuły dotyczący pomocy socjalnej dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, rekomenduje państwom członkowskim zapewnienie pomocy minimalnej kobietom w ciąży i osobom wychowującym dzieci – tym samym cechą relewantną przyznawanej pomocy pozostaje przede wszystkim sprawowanie funkcji rodzicielskich³⁹. Rozdział VII dyrektywy reguluje zakres udzielanej przez państwa członkowskie ochrony międzynarodowej

35 Art. 12 dyrektywy recepcyjnej gwarantuje zachowanie jedności rodziny podczas procedury, zaś art. 14 reguluje możliwości nauki i kształcenia małoletnich cudzoziemców.

36 Szczegółowe gwarancje dla ofiar tortur i przemocy zawarte zostały w art. 25 dyrektywy 2013/33.

37 Art. 21 dyrektywy 2013/33.

38 B. Mikołajczyk, *Obowiązki państwa w zakresie identyfikacji szczególnych potrzeb cudzoziemców ubiegających się o status uchodźcy*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 66.

39 Zgodnie z pkt 45 Preambuły dyrektywy 2011/95: „Możliwość ograniczenia takiej pomocy do świadczeń podstawowych należy rozumieć tak, by obejmowały one przynajmniej zapewnienie minimalnego dochodu, pomoc w przypadku choroby oraz pomoc dla kobiet w ciąży i osób wychowujących dzieci w takim zakresie,

– zgodnie z art. 20 pkt 3 dyrektywy państwa członkowskie mają obowiązek zwracania szczególnej uwagi na grupy wrażliwe podczas rozpatrywania wniosków o ochronę. Wśród grup wrażliwych dyrektywa wymienia, podobnie jak poprzednie dyrektywy m.in. kobiety w ciąży, osoby samotnie wychowujące dzieci czy też ofiary przemocy. W zakresie opieki zdrowotnej, państwa członkowskie zostały zobowiązane na mocy art. 30 dyrektywy kwalifikacyjnej, do zapewnienia beneficjentom ochrony międzynarodowej takiego samego poziomu dostępu do świadczeń zdrowotnych, jak własnym obywatelom. Dodatkowo państwa zobowiązane są uwzględnić, jeśli to konieczne, potrzeby osób wymagających szczególnego traktowania, w tym kobiet w ciąży czy ofiar przemocy⁴⁰.

Szczególne traktowanie w stosunku do grup wrażliwych zostało zagwarantowane również w tzw. rozporządzeniu Dublin III, które reguluje kryteria ustalania państwa właściwego za rozpatrzenie wniosku statusowego (co do zasady jest to kraj pierwszego wjazdu do UE)⁴¹. W przypadku, gdy osoba poszukująca ochrony międzynarodowej złoży ponownie wnioszek statusowy lub zostanie zatrzymana w innym państwie członkowskim niż państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku wg kryteriów dublińskich, powinna ona być zwrócona do państwa odpowiedzialnego. W przypadku przekazania cudzoziemca do państwa odpowiedzialnego, państwa członkowskie są zobowiązane przekazać państwu odpowiedzialnemu dane dotyczące stanu zdrowia osoby przekazywanej, bądź szczególnych potrzeb osoby należącej do grupy osób wrażliwych wymienionych w art. 32 rozporządzenia (m.in. kobiet w ciąży, ofiar przemocy i gwałtów). Problem przekazania w ramach rozporządzenia Dublin III jest w ostatnim czasie niezwykle aktualny w związku z nasilonym napływem migrantów do państw na zewnętrznej granicy UE. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądów europejskich nie przekazuje się obecnie migrantów do Grecji w związku z poważnymi problemami w funkcjonowaniu systemu azylowego⁴². Inna sytuacja ma miejsce w przypadku Republiki Włoskiej – mimo nasilonego napływu migrantów z Afryki

w jakim świadczenia takie przyznawane są obywatelom danego państwa członkowskiego zgodnie z prawem krajowym”.

⁴⁰ Art. 30 ust. 2 dyrektywy 2011/95.

⁴¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. (zob. przypis 14).

⁴² Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 21.01.2011 r. w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, skarga nr 30696/09, Wyrok TSUE z dnia 21

ETPCZ stoi na stanowisku, że sytuacja w zakresie organizacji włoskiego systemu azylowego nie jest poważna i zawrócenie migrantów do Włoch jako kraju odpowiedzialnego nie będzie stwarzać co do zasady zagrożenia praw podstawowych⁴³. Jednakże szczególne kryteria są brane pod uwagę przy rozpatrywaniu spraw rodzin – przykładem takiej sprawy było orzeczenie w sprawie Tarakhel⁴⁴, gdzie ETPCZ uznał, że zawrócenie rodziny z małymi dziećmi może stwarzać ryzyko naruszeń z art. 3 i 8 Konwencji – tym samym kryterium pełnienia funkcji rodzicielskich i dobro małoletnich zaważyło na ostatecznym wyroku w sprawie.

Niezwykle ciekawą sprawą dotyczącą zawróceń dublińskich i odnoszącą się do problemu funkcjonowania kobiet migrantek było orzeczenie TSUE wydane w trybie prejudycjalnym w sprawie K 245/11⁴⁵. Sprawa dotyczyła obywatelki państwa trzeciego Pani K, która w 2008 r. złożyła wniosek statusowy w Polsce, następnie zaś przedostała się nielegalnie do Austrii, gdzie mieszkał jej dorosły syn z żoną i trojgiem nieletnich dzieci i złożyła kolejny wniosek statusowy. Zgodnie z rozporządzeniem dublińskim⁴⁶ migrantka powinna być zawrócona do Polski, na co zresztą władze krajowe wyraziły zgodę⁴⁷. Jednak w postępowaniu przed sądami austriackimi pojawiła się wątpliwość, czy Austria jako kraj członkowski może i powinna zastosować tzw. klauzulę humanitarną⁴⁸ i tym samym

grudnia 2011 r. *N.S. v Secretary of State for Home Department*, C – 411/10 i C – 493/10.

- 43 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 18.04.2013 r. w sprawie Mohammed Hussein przeciwko Holandii i Republice Włoskiej, skarga nr 27725/10, Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 13.01.2015 r. w sprawie A.M.E. przeciwko Holandii, skarga nr 51428/10, Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 30.06.2015 w sprawie A.S. przeciwko Szwajcarii, skarga nr 39350/13.
- 44 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 4.11.2014 r. w sprawie Tarakhel przeciwko Szwajcarii, skarga nr 29217/12.
- 45 Wyrok TSUE z dnia 6 listopada 2012 r. w sprawie K przeciwko Bundesasylamt, K 245/11.
- 46 W momencie orzekania obowiązywało jeszcze rozporządzenie Dublin II tj. Rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiające kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.Urz. UE L 50 z 25.2.2003.
- 47 Pkt 18 wyroku K 245/11.
- 48 Zgodnie z art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin II „W drodze odstępstwa od ust. 1 każde państwo członkowskie może rozpatrzyć wniosek o udzielenie azylu wniesiony do niego przez obywatela państwa trzeciego, nawet jeżeli za takie

stać się odpowiedzialna za rozpatrzenie wniosku Pani K. Sprawa była o tyle nietypowa, że dotyczyła bezpośredniej relacji pomiędzy teściową a synową i problemów o podłożu kulturowym. Jak wykazano w postępowaniu głównym „synowa K znajduje się w sytuacji zależności względem K z powodu opieki nad niemowlęciem oraz poważnej choroby i ciężkiego upośledzenia, na które cierpi wskutek poważnego traumatycznego zdarzenia zaistniałego w kraju trzecim. Gdyby zdarzenie to wyszło na jaw, synowej ze względu na tradycje kulturowe odnoszące się do przywrócenia honoru rodziny groziłoby brutalne traktowanie ze strony mężczyzny z jej otoczenia rodzinnego”⁴⁹. Przyjazd teściowej stanowił dla uchodźczynie możliwość uzyskania wsparcia emocjonalnego i faktycznej pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Sąd krajowy zwrócił się do TSUE o dokonanie wykładni art. 15 rozporządzenia Dublin II oraz art. 3 tegoż rozporządzenia w świetle art. 3 i 8 EKPCZ⁵⁰.

Trybunał rozpatrując sprawę dokonał szerokiej interpretacji art. 15 rozporządzenia zwracając przede wszystkim na cel wybranych przepisów aktu, jakim jest łączenie rodzin⁵¹ i ostatecznie orzekł, że w świetle okoliczności faktycznych sprawy to Austria powinna stać się państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku Pani K., nie dopuszczając tym samym do rozłączenia synowej z teściową, jako że ta ostatnia stanowiła

rozpatrzenie nie jest odpowiedzialne na podstawie kryteriów ustanowionych w niniejszym rozporządzeniu”. Ponadto zgodnie z art. 15 rozporządzenia Dublin II „Każde państwo członkowskie, nawet w przypadku gdy nie jest odpowiedzialne na podstawie kryteriów wymienionych w niniejszym rozporządzeniu, może połączyć członków rodziny, jak również innych krewnych pozostających na utrzymaniu, z przyczyn humanitarnych opartych w szczególności na względach rodzinnych lub kulturowych. W takim przypadku to państwo członkowskie, na wniosek innego państwa członkowskiego, rozpatruje wniosek o udzielenie azylu zainteresowanej osoby. Osoby zainteresowane muszą wyrazić zgodę. 2. W przypadku gdy zainteresowana osoba jest uzależniona od pomocy innej osoby, z powodu ciąży lub opieki nad niemowlęciem, poważnej choroby, poważnego upośledzenia lub podeszłego wieku, państwa członkowskie [zasadniczo] nie rozłączają lub łączą osoby ubiegające się o azyl z osobą spokrewnioną przebywającą na terytorium jednego z państw członkowskich, pod warunkiem że więzy rodzinne istniały w kraju pochodzenia”.

⁴⁹ Pkt 16 wyroku K 245/11.

⁵⁰ Art. 3 konwencji dotyczy nieludzkiego traktowania zaś art. 8 ochrony życia rodzinnego (odpowiadają one art. 4 i 7 Karty Praw Podstawowych). Sąd krajowy jednocześnie zwrócił się z pytaniem o możliwość dokonania szerszej wykładni tychże przepisów niż wynika to z orzecznictwa ETPCZ.

⁵¹ Pkt 40 wyroku K 245/11.

dla młodej kobiety niezwykle silne wsparcie wobec traumy doznanej w kraju pochodzenia i jej konsekwencji.

Kwestie kulturowe są zagadnieniem niezwykle delikatnym w przypadku postępowania wobec obywateli państw trzecich, którzy często mają problemy z jednej strony z integracją w społeczeństwie przyjmujących, z drugiej zaś doznali traumy w kraju pochodzenia w związku z prześladowaniami i zostali zmuszeni do poszukiwania ochrony – w takich wypadkach znów można mówić o osobach podwójnie wrażliwych – z względu na podstawy udzielanej ochrony oraz różnice kulturowe, jakich doświadczają w kraju przyjmującym⁵².

Zagadnienia tożsamości kulturowej i specyficznych w stosunku do europejskich zwyczajów w kraju pochodzenia dotyczyła sprawa *A. A. przeciwko Szwecji*⁵³. W tej sprawie aplikującą była matka z piątką dzieci, obywatelka Jemenu wobec której wszczęto procedurę wydaleniową. Skarżąca twierdziła, że w przypadku powrotu może stać się ofiarą honorowego przestępstwa, gdyż była nieposłuszna swojemu mężowi i bez jego zgody opuściła kraj. Trybunał uznał, że przedstawione dowody były niewystarczające, aby wykazać ryzyko nieludzkiego traktowania w niniejszej sprawie. Podobnie o niedopuszczalności skargi orzekał Trybunał w sprawach dotyczących ryzyka usunięcia żeńskich narządów płciowych w przypadku powrotu skarżących do kraju pochodzenia, jakim była Nigeria. Mimo stwierdzenia, że usunięcie narządów płciowych stanowi nieludzkie traktowanie, Trybunał w sprawach *Collins i Akaziebie przeciwko Szwecji*, *Izevbekhai przeciwko Irlandii* oraz *Omeredo przeciwko Austrii*⁵⁴ uznał, że powrót skarżących nie będzie naruszał przepisów Konwencji na

52 Te różnice kulturowe rodzą różnorakie problemy na tle wypracowania zasad współżycia społecznego pomiędzy migrantami a społeczeństwem goszczącym – dowodem na to są orzeczenia sądów europejskich dotyczące np. noszenia symboli religijnych – zob. decyzję ETPCZ w sprawie *El Morsli przeciwko Francji*, skarga nr 15585/06 (decyzja o niedopuszczalności z 4.03.2008). Skargę do Trybunału wniosła obywatelka Maroka, małżonka obywatela Francji, której odmówiono wizy wjazdowej do Francji w związku z odmową zdjęcia chusty podczas spotkania z pracownikiem (płci męskiej) konsulatu francuskiego w Marakeszu. Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną, uznając, że konieczność zdjęcia chusty do potwierdzenia tożsamości migrantki to element działań na rzecz ochrony bezpieczeństwa publicznego.

53 Wyrok ETPCZ w sprawie *A.A. i inni przeciwko Szwecji* z 28 czerwca 2012, nr skargi 14499/09.

54 Sprawa *Collins i Akaziebie v. Szwecji* (decyzja o dopuszczeniu skargi 8.03.2007, nr skargi 23944/05), *Izevbekhai przeciwko Irlandii* (decyzja o dopuszczeniu skargi

m.in. możliwość powrotu do innego stanu Nigerii (w którym zakazano takich praktyk) czy też ze względu na uprzywilejowaną sytuację rodziny bądź też niezależność skarżącej od członków rodziny.

Problematyka różnic kulturowych była również jedną z podstaw orzeczenia Trybunału w sprawie *N przeciwko Szwecji*⁵⁵. Aplikująca składała wniosek o status uchodźcy, który został odrzucony, zaś w trakcie pobytu w Szwecji pozostawała w związku pozamałżeńskim. Skarżąca twierdziła, że w przypadku powrotu do kraju pochodzenia będzie narażona na wykluczenie społeczne, uwięzienie, a nawet śmierć z powodu trybu życia, jaki prowadziła w Szwecji⁵⁶. Trybunał uznał skargę za zasadną, stwierdzając, że wola skarżącej, aby rozwieść się z mężem w kraju pochodzenia stanowić może źródło licznych reperkusji. ETPCZ powołał się również na regulacje prawne obowiązujące w Afganistanie od 2009 r., zgodnie z którymi kobiety nie mogły opuszczać domu bez zgody męża, jak również na dane statystyczne potwierdzające, że 80% kobiet w Afganistanie doświadcza przemocy ze strony mężczyzn⁵⁷.

3. Migracja nieregularna i procedura powrotowa

W ostatnich latach kwestia migracji nieregularnej pozostaje niezwykle wrażliwa ze względu na zwiększony napływ obywateli państw trzecich drogą morską – w 2014 r. samym tylko szlakiem środkowo-środiemnomorskim do wybrzeży Europy dotarło ponad 170 000 migrantów⁵⁸. Z raportu Komisji Europejskiej na temat realizacji polityki powrotowej

17.05.2011, nr skargi 43408/08) oraz *Omeredo v. Austria* (decyzja o dopuszczeniu skargi 20.09.2011, nr skargi 8969/10).

⁵⁵ Wyrok ETPCZ w sprawie *N v Szwecji* z 20 czerwca 2010, nr skargi 23505/09.

⁵⁶ Tym samym skarżąca twierdziła, że jej powrót do Afganistanu stanowić będzie nieludzkie traktowanie w rozumieniu art. 3 EKPCZ.

⁵⁷ Podobnej kwestii dotyczyła skarga w sprawie *W.H. przeciwko Szwecji* – aplikująca, po decyzji odmawiającej statusu uchodźcy miała być wydalona do Iraku, gdzie, jak twierdziła, groziło jej nieludzkie traktowanie, ze względu na to, że była rozwódką, zaś nie mając męskiego opiekuna mogła być zmuszona do zmiany religii, małżeństwa, a także stać się ofiarą prześladowań, napadu i gwałtu. ETPCZ uznał ostatecznie o skreśleniu sprawy z listy (na mocy art. 37 Konwencji) ze względu na fakt, że skarżąca otrzymała zgodę na pobyt od władz krajowych. Wyrok ETPCZ w sprawie *W.H. przeciwko Szwecji* z 8 kwietnia 2015, nr skargi 49341/10.

⁵⁸ *The European Agenda on Migration. Glossary, facts and figures...*, s. 2.

wynikało, że w 2013 r. zatrzymano 440 000 migrantów nieregularnych⁵⁹. Na poziomie UE polityka powrotowa została uregulowana w tzw. dyrektywie powrotowej 2008/115 UE⁶⁰. Art. 3 ust. 9 dyrektywy definiuje osoby wymagające szczególnego traktowania jako „małoletnich, małoletnich bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety w ciąży, osoby samotnie wychowujące małoletnie dzieci, ofiary tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej”. Ponadto art. 5 wprowadza gwarancje dotyczące kierowania się podczas powrotu najlepszym interesem dziecka i ochroną życia rodzinnego. Gwarancje, jakie państwa członkowskie są zobowiązane zapewnić w oczekiwaniu na powrót, zostały wyartykułowane w art. 14 dyrektywy – wśród nich znalazły się: utrzymanie jedności rodziny, zapewnienie opieki zdrowotnej oraz uwzględnienie potrzeb osób wymagających szczególnego traktowania.

Najwięcej kontrowersji, jeśli chodzi o realizację powrotów nieregularnych obywateli państw trzecich, wzbudza detencja migrantów, to jest umieszczanie ich w ośrodkach zamkniętych w sytuacji, gdy istnieje ryzyko ucieczki migranta lub utrudnia on organizację powrotu⁶¹. Detencja dzieci jest szeroko krytykowana, gdyż pozbawianie dziecka wolności nie powinno być uważane jako działanie w jego najlepszym interesie⁶², mimo że państwa członkowskie praktykują umieszczanie w detencji rodzin z dziećmi. Dyrektywa powrotowa gwarantuje w art. 17 umieszczanie rodzin we wspólnych pomieszczeniach oraz zapewnia małoletnim dostęp do zajęć rekreacyjnych i edukacyjnych. Praktyczne problemy

59 *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on EU return Policy*, Brussels, 28.03.2014, COM (2014) 199 final, s. 3. Raport do pobrania na stronie: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2014\)0199_/com_com\(2014\)0199_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2014)0199_/com_com(2014)0199_en.pdf) [dostęp: 3.01.2015]. Dane Eurostatu wskazują, że najczęściej decyzji powrotowych jest wydawanych w stosunku do obywateli Maroka, Pakistanu i Albanii.

60 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, Dz.Urz. UE L 348 z 24.12.2008.

61 Art. 15 dyrektywy 2008/115. Na temat detencji migrantów zob. M. Bosworth, *In-side Immigration Detention*, Oxford University Press 2014.

62 Mimo to państwa członkowskie praktykują umieszczanie w detencji rodzin z dziećmi – zob. raport PICUM na temat dyrektywy powrotowej: *PICUM Position Paper on EU return directive*, kwiecień 2015, www.picum.org [dostęp: 23.07.2015].

implementacji dyrektywy na poziomie krajowym odzwierciedla raport „Wciąż za kratami” przygotowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka⁶³ – autorzy raportu zwracają uwagę na brak wytycznych dotyczących płci lekarza w ośrodku, co w przypadku różnic kulturowych i religijnych może powodować trudności w kontaktach z personelem⁶⁴.

Kwestii detencji matki z dziećmi dotyczył wyrok ETPCZ w sprawie *Muskhadzhiyeva i inni przeciwko Belgii*⁶⁵. Samo kryterium płci jako uzasadniające ograniczanie detencji nie jest kryterium wystarczającym, jednak detencja kobiet często ulega ograniczeniu właśnie poprzez sprawowanie przez nich funkcji rodzicielskich. W cytowanej sprawie skarżąca obywatelka Czeczenii, matka czworga dzieci, została umieszczona wraz z rodziną w ośrodku strzeżonym w związku z realizacją wobec niej procedury dublińskiej. Trybunał uznał, że w sprawie doszło do naruszenia art. 3 EKPCZ w związku z umieszczeniem dzieci w detencji, zaś fakt nierozdzielenia z matką nie stanowił wystarczającej ochrony udzielonej dzieciom⁶⁶.

Podobnie Trybunał orzekł o naruszeniu art. 3 Konwencji w sprawie *Mahmundi i inni przeciwko Grecji*⁶⁷. Skarżącymi była rodzina z Afganistanu umieszczona w detencji na wyspie Lesbos w ośrodku Pagani. Trybunał stwierdził brak należytej opieki oraz warunków dla pobytu dzieci i matki rodziny, która była w 8 miesiącu ciąży.

⁶³ Zgodnie z danymi prezentowanymi w raporcie, podczas jego przeprowadzania kobiety stanowiły zaledwie 14% osadzonych. *Wciąż za kratami. Raport z monitoringu strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców przeprowadzonego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i Stowarzyszenie Interwencji Prawnej*, red. J. Białas, W. Klaus, Warszawa 2014, s. 10.

⁶⁴ *Wciąż za kratami...*, s. 33.

⁶⁵ Wyrok ETPCZ z dnia 19 stycznia 2010 r. *Muskhadzhiyeva i inni przeciwko Belgii*, nr skargi 41442/07.

⁶⁶ Na temat detencji dzieci i potrzeby udzielania im szczególnej ochrony Trybunał wypowiedział się w sprawie Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga przeciwko Belgii, stwierdzając naruszenie przez Belgię art. 3 Konwencji. Sprawa dotyczyła 5-letniej dziewczynki, obywatelki Konga, która próbowała połączyć się ze swoją matką, która uzyskała status uchodźcy w Kanadzie. Dziewczynka przebywała prawie 2 miesiące w ośrodku, a następnie została zawrócona do kraju pochodzenia. Zob. Wyrok ETPCZ z Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga przeciwko Belgii z dnia 12.20.2006, nr skargi 13178/03.

⁶⁷ Wyrok ETPCZ z 31 lipca 2012 r. *Mahmundi i inni przeciwko Grecji*, nr skargi 14902/10.

Szczególnych potrzeb migrantki dotyczyła również sprawa *Aden Ahmed przeciwko Malcie*⁶⁸. Skarżącą była obywatelka Somalii przebywająca przez 14 miesięcy w ośrodku detencyjnym Lyster Barracks. Skarżąca zarzuciła władzom maltańskim, że w ośrodku doświadczyła poniżającego traktowania poprzez umieszczenie w nieogrzewanych pomieszczeniach, brak możliwości spacerów przez ponad 3 miesiące, brak dostępu do żeńskiego personelu, brak właściwej diety oraz brak uszanowania ciężkich przeżyć psychicznych, ze względu na które powinna być uznana za należąca do grupy wrażliwej⁶⁹.

ETPCZ rozpatrywał również liczne skargi składane przez obywateli państw trzecich celem uniknięcia deportacji do kraju pochodzenia. Przykładowo w sprawie *V.F przeciwko Francji*⁷⁰ skarżąca, obywatelka Nigerii twierdziła, że w przypadku jej wydalenia do Nigerii będzie narażona na zmuszanie do uprawiania prostytucji, co miało miejsce przed jej wyjazdem, zaś miejscowe władze nie zapewnią jej należytej ochrony. Trybunał nie stwierdził w przedmiotowej sprawie naruszenia, uznając, że władze nigeryjskie poczyniły pewne postępy w zwalczaniu procederu przymuszania do prostytucji i zezwalając na powrót kobiety do Nigerii.

Skargę w związku z nakazem powrotu do kraju pochodzenia i potencjalnym naruszeniem art. 3 i 4 Konwencji rozpatrywał Trybunał w sprawie *F.A. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*⁷¹. Skarżącą była obywatelka Ghany, która twierdziła, że będąc ofiarą handlu ludźmi, w sytuacji jej wydalenia do ojczyzny będzie narażona na kontakt z osobami, które dokonywały jej przemytu od Europy i dla których była zmuszona pracować. Trybunał uznał jednak, że skarżąca nie wykorzystwała wszystkich środków krajowych i tym samym uznał się niewłaściwy do rozpatrzenia sprawy.

W sprawie *S. J. przeciwko Belgii* Trybunał rozpatrywał skargę cudzoziemki – matki zarażonej wirusem HIV⁷². Skarżącą była obywatelska Nigerii, która złożyła wniosek o status na Malcie, a następnie w Belgii. Zgodnie z rozporządzeniem dublińskim powinna zostać zawrócona do kraju pierwszego wjazdu do UE. Skarżąca ze względu na zarażenie

68 Wyrok ETPCZ z 23 lipca 2013 r., *Aden Ahmed przeciwko Malcie*, nr skargi 42337/12.

69 Skarżąca podnosiła w postępowaniu, że wcześniej poroniła, będąc w detencji oraz została odseparowana od swojego młodszego dziecka.

70 Decyzja ETPCZ z dnia 29 listopada 2011 r., nr skargi 7196/10.

71 Decyzja ETPCZ z dnia 10 września 2013 r., nr skargi 20658/11.

72 Wyrok ETPCZ z 7 lipca 2014 w sprawie *S. J. przeciwko Belgii* Skarga nr 70055/10.

wirusem HIV wносиła o pozostanie w Belgii (mimo że Malta zapewniała dostęp do leczenia dla cudzoziemców) i odwołała się od decyzji odmawiającej jej ochrony międzynarodowej. Ostatecznie władze krajowe zdecydowały o powrocie skarżącej do kraju pochodzenia, zaś skarżąca wniosła o wstrzymanie decyzji wydaleniowej ze względu na fakt, że w kraju pochodzenia nie miałyby dostępu do świadczeń medycznych. Ostatecznie sprawa została rozwiązana przez strony na poziomie krajowym („friendly settlement”) i rząd belgijski zezwolił skarżącej i jej trójce dzieci na pobyt ze względów humanitarnych.

4. Konkluzje

Jak wynika z przytoczonych przepisów prawnych oraz wybranego orzecznictwa, zasadniczo kryterium płci nie jest traktowane jako wystarczające do traktowania osoby jako należącej do grupy wrażliwej. Jednak wydaje się, że kobietom w procesach migracyjnych powinna być poświęcona szczególna uwaga z jednej strony na pełnione przez nie funkcje macierzyńskie (co gwarantują akty prawne), ale również ze względu na szczególne narażenie na naruszenia ze względu na płeć (gwałt, przemoc itp.)⁷³

Kobiety w procesach migracyjnych stanowią grupę szczególną – do niedawna mniej mobilne, obecnie w dużej mierze zmuszone są do migracji poprzez konflikty zbrojne, problem braku warunków do bezpiecznego życia w kraju pochodzenia czy też potrzeby ekonomiczne. Dowodem na szczególną uwagę, jaką społeczeństwo obywatelskie i sami migranci przywiązują do kwestii migracji kobiet są działające na rzecz migrantek organizacje pozarządowe jak np. European Network of Migrant Women⁷⁴, La Strada⁷⁵ czy też kampanie organizowane przez NGO jak np. kampanie PICUM⁷⁶.

⁷³ Zob. również K. Słubik, *Ochrona migrantek przed przemocą w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej. Analiza prawno porównawcza*, „Analizy Raporty. Ekspertyzy” Stowarzyszenia Interwencji Prawnej nr 1/2013; W. Klaus, *Migrantki przymusowe jako ofiary przemocy w Polsce*, „Analizy Raporty. Ekspertyzy” Stowarzyszenia Interwencji Prawnej nr 1/2014.

⁷⁴ Więcej na temat organizacji: www.migrantwomennetwork.org [dostęp: 23.07.2015].

⁷⁵ Więcej na temat organizacji: www.lastrada.org.pl [dostęp: 23.07.2015].

⁷⁶ PICUM czyli Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants angażuje się w liczne kampanie na rzecz ochrony praw migrantów nieregularnych,

Z omówionych w niniejszym artykule orzeczeń wynika, że kobiety stanowią grupę szczególnie wrażliwą w procesach migracyjnych – z jednej strony często zmuszone są do opuszczenia swojego miejsca zamieszkania w związku z doświadczeniem prześladowań, z drugiej doświadczają dodatkowych trudnych doświadczeń związanych m.in. z trudami macierzyństwa, przemocą w przypadku handlu ludźmi czy nieregularnego przekraczania granicy, zmuszaniem do prostytucji czy też różnicami kulturowymi. Rolą zarówno legislatora europejskiego, jak też sądów międzynarodowych, krajowych i organizacji pozarządowych jest spójne działanie na rzecz zapewnienia ochrony ich praw.

Bibliografia

- Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2014*, www.easo.europa.eu [dostęp: 23.07.2015].
- Balicki J., *Migranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej* Warszawa 2012.
- Bosworth M., *Inside Immigration Detention*, Oxford University Press 2014.
- Castles S., Miller M.J., *The Age of Migration. International population movements in the modern world*, Palgrave MacMillan 2009.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee on the Regions. *A European Agenda on Migration*, Brussels 13.05.2015, COM (2015) 240 final, s. 12, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf [dostęp: 11.07.2015].
- European Network of Migrant Women homepage, www.migrantwomen-network.org [dostęp: 11.07.2015].
- Gabaccia D., *Women of the Mass Migrations: From Minority to Majority, 1820–1930*, [w:] European Migrants, red. Hoerder. D., Moch L.P., Northeastern University Press 1996.

w tym kobiet. Przykładem takiej kampanii jest np. 16 Days of Action Campaign 2013: Facts on Violence against Undocumented Migrant Women; zob. *Undocumented Women*, <http://picum.org/en/our-work/undocumented-women/> [dostęp: 23.07.2015].

- Immigration in the EU. Iconographic*. Dane Eurostatu z 10.06.2015, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/multimedia/infographics/index_en.htm#0801262489e0e61e/c_ [dostęp: 23.07.2015].
- Kawczyńska-Butrym Z., *Polskie emigrantki we Włoszech*, [w:] *Migracja zarobkowa do Włoch. Próba podejścia interdyscyplinarnego*, red. Bryk D., Rożnowski B., Zięba M.St., Lublin 2008.
- Klaus W., *Migrantki przymusowe jako ofiary przemocy w Polsce*, „Analizy Raporty. Ekspertyzy” 2014, nr 1.
- Kobiety i procesy migracyjne*, *Wstęp*, red. Chlebowska. A., Sierakowska K., Warszawa 2010.
- Koryś I., *Kobiety – migrantki, Warunki udanej integracji*, Instytut Spraw Publicznych Warszawa 2009.
- Kostakopolulou D., *The evolving area of freedom, security and justice/Taking stock and thinking ahead*, [w:] *European Immigrations*, red. Okólski M., Amsterdam 2012.
- La Strada homesite, www.lastrada.org.pl [dostęp: 23.07.2015].
- Macklin A., *Refugee Women and the Imperative of Categories*, [w:] *Human Rights and Refugee Law*, vol. 1, Edward Elgar Publishing Limited 2013.
- Menkes J., Kowalski P., *Uchodźca – uchodźctwo (pomiędzy kontekstem a przypadkiem)* [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. Gardocka T., Sobczak J., Toruń 2010.
- Migracje kobiet. Przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa 2010.
- Mikołajczyk B., *Obowiązki państwa w zakresie identyfikacji szczególnych osób ubiegających się o status uchodźcy*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. Gardocka T., Sobczak J., Toruń 2010.
- Mikołajczyk B., *Obowiązki państwa w zakresie identyfikacji szczególnych potrzeb cudzoziemców ubiegających się o status uchodźcy*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010.
- Okólski M., *Transition from emigration to immigration. Is it the destiny of modern European countries?* [w:] *European Immigrations*, red. Okólski M., Amsterdam 2012.
- Omeredo v. Austria (decyzja o dopuszczeniu skargi 20.09.2011, nr skargi 8969/10).
- PICUM Position Paper on EU return directive*, kwiecień 2015, www.picum.org [dostęp: 23.07.2015].

- Potyrała A., *Próby uregulowania problemu uchodźstwa na poziomie uniwersalnym*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010.
- Praszałowicz D., *Polskie studia na temat migracji kobiet: wybrane perspektywy teoretyczne i wyniki badań*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. Slany K., Kraków 2008.
- Slany K., *Co to znaczy być migrantką?* [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. Slany K., Kraków 2008.
- Słubik K., *Ochrona migrantek przed przemocą w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej. Analiza prawno porównawcza*, „Analizy Raporty. Ekspertyzy” 2013, nr 1.
- Sprawa Collins i Akaziebie v. Szwecji (decyzja o dopuszczeniu skargi 8.03.2007, nr skargi 23944/05), Izevbekhai przeciwko Irlandii (decyzja o dopuszczeniu skargi 17.05.2011, nr skargi 43408/08).
- Undocumented Women*, <http://picum.org/en/our-work/undocumented-women/> [dostęp: 23.07.2015].
- UNHCR Global Trends. Forced Displacement in 2014*, <http://unhcr.org/556725e69.html> [dostęp: 11.07.2015].
- UNHCR Policy on Refugee Woman*, <http://www.unhcr.org/pages/49c36-46c1d9.html> [dostęp: 11.07.2015].
- Wciąż za kratami. Raport z monitoringu strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców przeprowadzonego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i Stowarzyszenie Interwencji Prawnej*, red. Białas J., Klaus W., Warszawa 2014.
- Wróbel A., *Konwencyjne gwarancje proceduralne w sprawach uchodźców*, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010.